

BARQAROR MODA KONSEPSIYASIDA CHIQINDISIZ ISHLAB CHIQARISH, MATERIALLARNI QAYTA ISHLASH YECHIM SIFATIDA QO'LLANILISHI

Anvarova Sokina Xurshid qizi
Jumayeva Sabrina Sherzodovna
Choriyeva Sabina Anvarovna
Normamatova Sevinch Yo'ldosh qizi
sabinachoriyeva14@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20025356>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 28-aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 30-aprel 2026 yil

KEYWORDS

*eko dizayn, sonat chiqindilari,
tabiat, barqaror moda, ishlab
chiqarish, lastik idish, resurs,
tabiiy resurs.*

ABSTRACT

Maqolada bugungi kundagi dolzarb muammolardan biri bo'lgan kiyim sanoatining ekologiyaga bo'lgan salbiy ta'siri va mana shu muammo yuzasidan o'ylanayotgan fikrlar va bajarilayotgan harakatlar natijasi haqida yoritilgan. Modadagi recycling yo'nalishi esa mana shu muammo yuzasidan yechimlardan biri sifatida qaralgan.

Hozirgi vaqtda kiyim-kechak sanoatining ekologik jihatlarini tanqid qilayotganlar uning atrof-muhitni muhofaza qilish borasidagi sa'y-harakatlari yetarlicha samarali emasligini ta'kidlamoqda. Shu sababli "fast fashion" (tezkor moda)ning salbiy ta'siriga qarshi kurashish maqsadida "barqaror moda" tamoyillarini yanada kengroq va faolroq targ'ib etish dolzarb masalaga aylanmoqda. Barqaror moda kelajak avlodlarning kiyim-kechakka bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, ularni tezkor moda oqimining salbiy oqibatlaridan himoya qilish hamda ekologiyaga foyda keltirishni ko'zlaydi. Shu jihatdan qaraganda, bu yo'nalishda to'g'ri yo'l tanlanganini anglash mumkin.

Barqaror moda, shuningdek, "eko-moda" nomi bilan ham tanilib, yangi dizayn mahsulotlarining butun hayotiy siklini hisobga oladi. "Fast fashion" natijasida resurslarning behuda sarflanishi va atrof-muhitning ifloslanishi kabi muammolar yuzaga kelgani qayd etiladi. Barqaror moda doirasida organik materiallardan foydalanish, chiqindisiz ishlab chiqarish texnologiyalari, qayta ishlash jarayonlari hamda sifatli mahsulotlarga ustuvorlik berish muhim yo'nalishlar sifatida ko'riladi. Shuningdek, kiyim ijarasi xizmatlari va ekologik mas'uliyatli brendlar yangi resurslar iste'molini kamaytirishning samarali usullari sifatida e'tirof etiladi.

Kiyim turli matolardan va turli xom ashyo turlaridan tayyorlangan aksessuarlar bilan ishlab chiqarilganligi sababli, chiqindiga aylangan kiyim juda murakkab muammo hisoblanadi. Chunki turli xom ashyo turlarini qayta ishlash juda farq qiladi. Chiqindi kiyimlarni noto'g'ri yo'q qilish yanada katta muammolarga olib keladi. 2010 yilda Daniyada kiyim va uy matolari bo'yicha ommaviy oqim tahlili shuni ko'rsatdiki, har bir odam uchun yillik iste'mol 16 kg ni tashkil etadi. Bu esa shuni anglatadiki, har yili 24 000 tonna kiyim va uy matolari yoqiladi, ya'ni 2011 yilda yoqilgan umumiy qoldiq chiqindilarining taxminan 1,7% ni tashkil qiladi.¹

¹ Watson, D.; Palm, D.; Brix, L.; Amstrup, M.; Syversen, F.; Nielsen, R. *Exports of Nordic Used Textiles: Fate, Benefits and Impacts*; Nordic Council of Ministers: Copenhagen, Denmark, 2016. [Google Scholar]

Birlashgan Millatlar Tashkiloti veb-saytiga ko'ra, moda sanoati (kiyim-kechak va poyabzal) global issiqxona gazlarining 8% dan ortig'ini va har yili ishlab chiqariladigan oqava suvlarning 20% ini hosil qiladi.²

Chiqindi kiyimlarni yo'q qilishning mavjud usullari orasida tashlab yuborish, yoqish, qayta ishlash, qayta foydalanish va boshqalar mavjud. Ushbu usullar orasida qayta ishlash va qayta foydalanish usuli eng samarali yo'q qilish usuli ekanligi, atrof-muhitga eng kam ta'sir ko'rsatishi isbotlangan.³

To'qimachilik chiqindilarining yillik hajmi yil sayin o'sib bormoqda va 2019-yilda 92 million tonnaga yetdi, bu esa atrof-muhit uchun tobora sezilarli xavfga aylanib bormoqda. Mutaxassislarining fikricha, bu ko'rsatkich 2030-yilga borib 150 million tonnaga yoki yer yuzidagi har bir odamga 17,5 kilogrammga yetadi. Texnologiya rivojlanishi brendlarning qayta ishlangan materiallar va yaroqlilik muddati tugagan mahsulotlardan foydalanadigan barqaror ishlab chiqarishning bir qismiga aylanishini tezlashtirmoqda. Qayta ishlangan materiallardan yangi materiallarni yaratish uchun ishlab chiqaruvchilar to'plangan materiallarning tarkibini topishlari, kuzatishlari va tekshirishlari kerak. Yangi mahsulotlar ushbu materiallarning asosiy xususiyatlarini hisobga olingan holda ishlab chiqarilishi lozim. Qayta sotib olish va qayta sotish modellari faol rivojlanmoqda. Xuddi shu tendentsiyaning yana bir namunasi- kiyim ijara modeli.⁴ Sanoatida barqarorlikka ko'plab vositalar, shu jumladan kiyim dizayni, moda marketingi va iste'molchilarning xatti-harakatlarini hisobga olish orqali erishish mumkin. Barqaror modani targ'ib qilishning eng samarali usuli bu moda dizayni.

Loyihalash va mahsulotni ishlab chiqish, materiallarni sotib olish, ishlab chiqarish, sotish va tarqatishning har bir bosqichi alohida ishlaydi va faqat oldingi bosqich tugagandan so'ng ishga tushiriladi. Birinchi bosqich, dizayn va mahsulotni ishlab chiqish eng ta'sirchan bosqichdir, chunki dizayn tanlovi ishlab chiqarish jarayonining har bir bosqichida hosil bo'lgan moddiy chiqindilarga, shuningdek mahsulotni iste'mol qilish, yo'q qilish va qayta ishlashga ta'sir qiladi⁵.

² United Nations. Available online: <https://www.un.org/en/actnow/facts-and-figures> (accessed on 10 October 2021).

³ A Systematic Literature Review for the Recycling and Reuse of Wasted Clothing by Xiufen Xie, Yan Hong, Xianyi Zeng, Xiaoqun Dai, Melissa Wagner, *Sustainability* 2021, 13(24), 13732; <https://doi.org/10.3390/su132413732>

⁴ [BARQAROR MODA SANOATIDA EKO-INNOVATSIYALARNING ROLI](#)

⁵ [Barqaror modani shakllantirishda transformatsiyalanuvchi liboslarning o'rni va ularda an'anaviy libos elementlarining qo'llanilishi – тема научной статьи по искусствоведению читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка](#)

Tabiiy resurslar iste'molini kamaytirish.

Plastik sintetik materialdir. Biroq, tabiiy resurslardan olingan xom ashyo ishlab chiqarishda ishlatiladi. Bular mis, po'lat, shisha, alyuminiy. Bu xom ashyolardan tayyorlangan mahsulotlarni qayta ishlash yangilarini ishlab chiqarishni kamaytirishga yordam beradi. Ishlab chiqarish va paydo bo'lish jarayonida elektr energiyasi va suv sarfini tejash texnologiyalaridan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina mamlakatlarda tabiiy suv resurslaridan odamlar o'z yehtiyojlari uchun suvni jo'mrakdan emas, balki tabiiy manbalardan olish orqali foydalanadilar. Nol chiqindilar tushunchasi plastik, batareyalar, kimyoviy moddalar chiqindilarini kamaytirishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida atrofimizdagi dunyoga salbiy ta'sirni kamaytiradi, atrof-muhitni himoya qiladi. Nol chiqindilar strategiyasining besh tamoyili: Refuse -ingliz tilidan tarjima qilingan "rad etish" degan ma'noni anglatadi. Reduce - "kamaytirish". Reuse - "qayta ishlatish". Recycle - "qayta ishlash" deb tarjima qilinadi; Rot - asosiy tamoyillaridan biri kompost ishlab chiqarish bilan bog'liq⁶.

"Recycle" tushunchasi eski kiyimlar, matolar yoki ishlab chiqarish jarayonidan qolgan chiqindilarni qayta ishlash orqali yangi mahsulot yaratish jarayonini anglatadi. Moda sohasida recycle faqat ekologik ahamiyatga ega bo'lib qolmay, balki iqtisodiy hamda estetik jihatdan ham muhim jarayon hisoblanadi. U kiyim-kechak ishlab chiqarishda barqarorlikni ta'minlash, ijodkorlikni rivojlantirish va mas'uliyatli yondashuvni uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

Iste'moldan keyingi chiqindilarni yangi matoga aylantirish jarayoni ularni qayta ishlash orqali amalga oshiriladi. Moda brendlari materiallarni qayta ishlashning yana bir innovatsion usuli sifatida iste'moldan keyin hosil bo'lgan chiqindilarni, jumladan ishlatilgan kiyimlar yoki plastik idishlarni yangi matolarga aylantirishni yo'lga qo'ymoqda. Texnologiyalarning rivojlanishi va qayta ishlash usullarining takomillashuvi bilan bu yondashuv tobora keng tarqalib bormoqda. Bir qator brendlar ushbu usulni amaliyotga joriy etgan:

⁶ [MODA SANOATIDA "ZERO WASTE" NING O'RNI VA UNING O'ZIGA XOS KONSEPSIYASI - ORIENS](#)

- **Adidas.** Parley for the Oceans hamkorligida Adidas okeanlardan yig'ib olingan qayta ishlangan plastik materiallardan sport kiyimlari va krossovkalar ishlab chiqaradi. Ushbu mahsulotlar dengizlardan to'plangan chiqindilar, jumladan plastik butilkalar va tashlab yuborilgan baliq ovlash to'rlari asosida tayyorlanadi.

- **H&M.** Conscious Collection orqali H&M qayta ishlangan paxta, polyester va jun kabi materiallardan yangi kiyimlar ishlab chiqarishda foydalanadi. Shuningdek, brend mijozlarni eski kiyimlarini do'konlarga topshirishga undab, ularni qayta ishlash jarayoniga jalb etadi, bu esa iste'molchilar uchun jarayonni yanada qulay qiladi.

Iste'moldan keyingi chiqindilarni yangi matolarga qayta ishlash orqali ushbu brendlar yangi xomashyo sarfini kamaytiradi, energiya tejaliishiga erishadi hamda ishlab chiqarish jarayonining atrof-muhitga salbiy ta'sirini pasaytiradi.

Ishlab chiqarish jarayonida hosil bo'lgan mato chiqindilarini qayta ishlash ham muhim yo'nalishlardan biridir. Bu chiqindilar odatda iste'moldan oldingi chiqindilar deb ataladi va moda brendlari ularni qayta ishlashda sezilarli natijalarga erishmoqda. Kesish va tikish jarayonlaridan qolgan mato bo'laklari ko'pincha tashlab yuboriladi yoki yoqib yuboriladi, biroq ayrim brendlar ushbu qoldiqlardan foydalanishning samarali usullarini ishlab chiqmoqda.

- **Eileen Fisher.** Ushbu brend eski kiyimlar hamda mato qoldiqlarini qayta ishlash orqali yangi matolar yaratadigan dastur yuritadi. Hosil qilingan materiallar keyinchalik brendning yangi kolleksiyalarida qo'llaniladi.

- **Levi's.** Levi's denim mato qoldiqlaridan foydalanib "Recycled Denim" liniyasini yaratgan. Qayta ishlangan denimni yangi tolalar bilan aralashtirish orqali zamonaviy va ekologik jihatdan barqaror jinsi mahsulotlari ishlab chiqariladi.

Ushbu jarayon chiqindilarning chiqindixonalarga tushishini kamaytiradi hamda yangi xomashyo ishlab chiqarishning atrof-muhitga salbiy ta'sirini pasaytirishga yordam beradi.

Tezkor modadan tortib to paxtagacha bizning atrof-muhitimizga va boshqa turlarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan modani iste'mol qilish usullari ro'yxati juda uzoq davom etadi. Ekologik va barqaror modani targ'ib qilish va chiqindilarni kamaytirish uchun dizaynerlar yangi dizayn tushunchalariga murojaat qilmoqdalar, masalan, matodan chiqindilarsiz dizaynlar, texnologiya asosida ishlab chiqilgan dizaynlar va o'zgaruvchan (transformatsiyalanuvchi) dizaynlar. Shu bilan bir qatorda, barqaror moda dizaynerlari iste'molchilarning qiziqishini jalb qilishni davom ettirishlari va ularning ehtiyojlariga javob berishlari kerak, ya'ni zamonaviy modani zamonaviy iste'molchilarning zamonaviy talablari bilan muvozanatlash lozim.⁷

Barqaror moda yoki atrof-muhitga zarar yetkazayotgan sanoat hamda yondashuvlarga qarshi bir martalik urinish bilan to'liq yechim topishning iloji yo'q, buning uchun uzluksiz va tizimli harakat zarur. Demak, biz bu maqsadga faqat izchil sa'y-harakatlar orqali erishishimiz mumkin. Dastlabki bosqichni esa o'zimiz va atrofimizdagilardan boshlash lozim.

Ortiqcha xarajatlardan tiyilish, faqat zarur mahsulotlarni xarid qilish, ortiqcha deb hisoblangan buyumlarni maxsus qabul punktlariga topshirish, chiqindilarni saralash va belgilangan tartibda utilizatsiya qilish, shuningdek, ortiqcha kiyim-kechaklarni qayta ishlash (recycling) yo'nalishida foydalanish eng maqbul yo'llardan hisoblanadi. Bugungi kunda moda

⁷ "LIBOS DIZAYNI TA'LIMIDA EKOLOGIK – INNOVATSION MATOLARNING AHAMIYATI VA ZAMONAVIY MODA – KOSTYUM DIZAYN SANOATIGA TADBIO ETISHNING ISTIQBOLLARI" – тема научной статьи по истории и археологии читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка

dizaynerlari ushbu yo'nalishda ko'plab konseptual yechimlarni ishlab chiqib, ularni keng jamoatchilikka taqdim etmoqda. Butun dunyoni tashvishga solayotgan bunday global muammo mavjud ekan, unga befarq bo'lish kelajak avlod taqdiriga loqayd munosabat bilan tengdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Watson, D.; Palm, D.; Brix, L.; Amstrup, M.; Syversen, F.; Nielsen, R. Exports of Nordic Used Textiles: Fate, Benefits and Impacts; Nordic Council of Ministers: Copenhagen, Denmark, 2016. [Google Scholar]
2. United Nations. Available online: <https://www.un.org/en/actnow/facts-and-figures> (accessed on 10 October 2021).
3. A Systematic Literature Review for the Recycling and Reuse of Wasted Clothing by Xiufen Xie, Yan Hong, Xianyi Zeng, Xiaoqun Dai, Melissa Wagner, Sustainability 2021, 13(24), 13732; <https://doi.org/10.3390/su132413732>
4. BARQAROR MODA SANOATIDA EKO-INNOVATSIYALARNING ROLI
5. Barqaror modani shakllantirishda transformatsiyalanuvchi liboslarning o'rni va ularda an'anaviy libos elementlarining qo'llanilishi – тема научной статьи по искусствоведению читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка
6. MODA SANOATIDA "ZERO WASTE" NING O'RNI VA UNING O'ZIGA XOS KONSEPSIYASI - ORIENS
7. "LIBOS DIZAYNI TA'LIMIDA EKOLOGIK – INNOVATSION MATOLARNING AHAMIYATI VA ZAMONAVIY MODA – KOSTYUM DIZAYN SANOATIGA TADBIQ ETISHNING ISTIQBOLLARI" – тема научной статьи по истории и археологии читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка
8. Eleonora Trivellin, Giuseppe Lotti, Marco Marseglia, Elisa Matteucci, "Textile Historical Sustainability and Innovative Textile Products", 2020.
9. Usmanova, N. (2022). MODA SANOATIDA "ZERO WASTE" NING O 'RNI VA UNING O 'ZIGA XOS KONSEPSIYASI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(1), 1121-1129.
10. <https://www.dezeen.com/2016/06/09/pinatex-ananas-anam-vegan-leather-alternative-ethical-recycled-pineapple-leaves-sustainable-materials-design-camper/> 2020 г.
11. Raximova Kamola G'ayratovna Baynazarova Lobar Xamdam qizi Boltayeva Marjona Talib kizi "Ijodiy manbadan foydalanib kostyum dizayni loyihagini yaratish texnologiyasi" eurAsian JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH UIF = 8.1 | SJIF = 7.899 Volume 4, Issue 6, June 2024 ISSN 2181-2020 Page 101-108 <https://doi.org/10.5281/zenodo.11545303>
12. Ismoilova, S. (2019). Milliy liboslarning madaniy ahamiyati va rivojlanishi. Samarqand: San'at nashriyoti.
13. Урозов М.К., Тошбеков О.А., Рахимова К. Жунни қалинлигини синовдан ўтказиш усуллари. Eurasian Journal Of Academic Research. 2022. Vol 2, № 13. P. 784–788; [01.00.00, №51]. 5. Raximova Kamola G'ayratovna "Issiqni saqlash xossasi yuqori bo'lgan gazlamalardan chaqaloqlar kiyimlariga qo'yiladigan talablarni tahlil qilish" EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH UIF = 8.1 | SJIF = 7.899 page 115-122 <https://doi.org/10.5281/zenodo.11545839>
14. M.K. Urozov, K.G. Rakhimova, M.A. Fayziyeva, A.Z. Mustanova "Creation of new assortimens of sewing items from fabrics of mixed fiber structure page 227-231 DOI:

- <https://doi.org/10.55640/eijmrms-02-11-51> <https://eipublication.com/index.php/eijmrms>
Volume: 02 Issue: 11 November 2022 Published Date: - 23-11-2022/
15. M.K. Urozov, K.G. Rakhimova, M.A. Fayziyeva, A.Z. Mustanova «RATIONAL USE OF FABRICS WHEN SEWING WOMEN'S OUTERWEAR IN THE NEW STRUCTURE» page 28-31 DOI: <https://doi.org/10.55640/eijmrms-02-11-08> <https://eipublication.com/index.php/eijmrms>
Volume: 02 Issue: 11 November 2022 Published Date: - 09-11-2022
16. Rakhimova Kamola Gayratovna "CREATING A RANGE OF MODERN CLOTHES FOR GIRLS" American Journal Of Applied Science And Technology page 13-18 Volume 04 Issue 07-2024 10. <https://www.theusajournals.com/index.php/ajast/article/view/3340>
17. Raximova K. ., & Boltayeva I. . (2025). MODANING YOSHLAR DUNYOQARASHI VA IJTIMOY HAYOTIDAGI O'RNI. Yevrosiyo Ilmiy Tadqiqotlar Jurnal, 5(9), 81–85. Retrieved from <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/59945>. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17152052>
18. Raximova K., & Boltayeva I. (2025). DIZAYNING DUNYO USLUBLARIDAGI O'RNI. Yevrosiyo Ilmiy Tadqiqotlar Jurnal, 5(9), 86–90. Retrieved from <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/59946>. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17152422>
19. Rakhimova Kamola Gayratovna, Abdiyeva Sabrina Sheraliyevna "KOSTYUM KOMPOZITSIYASIDA NAQSHNING MUHIM AHAMIYATINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH" Journal of Innovation, Creativity and Art Vol.4, No.5,2025 ISSN:2181-4287. file:///C:/Users/user/Downloads/Telegram%20Desktop/document%20(45).pdf
20. Rakhimova Kamola Gayratovna, Abdiyeva Sabrina Sheraliyevna "XROMATIK RANGLARNI FIZIK XUSUSIYATLARI O'RGANISH VA ULARNI LIBOSLARDA QO'LLASH" Journal of Innovation, Creativity and Art Vol.4, No.5,2025 ISSN:2181-4287. file:///C:/Users/user/Downloads/Telegram%20Desktop/document%20(2)%20(4).pdf
21. Raximova K. ., Allanazarova N. ., & Turdiyeva M. (2025). ETNODIZAYN: AN'ANAVIYLIK VA ZAMONAVIYLIK UYG'UNLIGI. Yevrosiyo Ilmiy Tadqiqotlar Jurnal, 5(10), 131–136. Retrieved from <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/62473>. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17394509>
22. Rakhimova Kamola Gayratovna, Baynazarova Lobar Xamdam qizi "ANALYSIS OF STYLE TYPES OF CLOTHES" American Journal Of Applied Science And Technology (ISSN – 2771-2745) <https://doi.org/10.37547/ajast/Volume04Issue07-05>
23. Raximova Kamola G'ayratovna "Issiqni saqlash xossasi yuqori bo'lgan gazlamalardan chaqaloqlar kiyimlariga qo'yiladigan talablarni tahlil qilish" EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH UIF = 8.1 | SJIF = 7.899 page 115-122 <https://doi.org/10.5281/zenodo.11545839>
24. Rakhimova K.G. "Talabalarga imkoniyati cheklangan bolalar kiyimlarini tikish usullarini o'rgatish texnikasi" Eurasian journal of academic research page 142-148 <https://doi.org/10.5281/zenodo.11263298>
25. Dadamirzayev B.B. Axmadjanov A.O. "BOLALAR SPORT USLUBIDAGI KIYIMLARI UCHUN GAZLAMA TANLASH TADQIQI" "Экономика и социум" №6(97)-2 2022 www.iupr.ru 57-60 b.
26. Raximova Kamola G'ayratovna Baynazarova Lobar Xamdam qizi Boltayeva Marjona Talib kizi "Bolalar kiyimlariga qo'yiladigan talablarning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish"

EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH UIF = 8.1 | SJIF = 7.899 Volume 4, Issue 6, June
2024 ISSN 2181-2020 Page 109-114 <https://doi.org/10.5281/zenodo.11545775>

INNOVATIVE
ACADEMY